

DARSDA NOAN'ANAVIY VA IJODIY USULLARDAN FOYDALANISH (MISOLLAR BILAN)

Muxiddinova Yulduz Rustam qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Ellikqala pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim

yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida noan'anaviy va ijodiy usullardan foydalanishning ahamiyati, ularning o'quvchilar bilim, ko'nikma va qiziqishini oshirishdagi o'rni yoritilgan. Muallimlar tomonidan qo'llanilayotgan zamonaviy, interaktiv, ijodiy yondashuvlar darsni jonlantirib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va amaliy faoliyatini rivojlantiradi. Maqolada rolli o'yinlar, "aqliy hujum", klaster, "blits-so'rov", loyiha ishi kabi usullarning amaliy qo'llanilishi misollar bilan tahlil qilingan..

Kalit so'zlar: noan'anaviy usullar, ijodiy yondashuv, dars jarayoni, o'quvchi faolligi, interaktiv metodlar, mustaqil fikrlash, rolli o'yin, loyiha ishi

Annotation: В статье рассматривается значение использования нетрадиционных и творческих методов в образовательном процессе, их роль в повышении уровня знаний, навыков и интереса учащихся. Современные, интерактивные и креативные подходы, применяемые учителями, делают уроки более живыми и способствуют развитию самостоятельного мышления и практической деятельности обучающихся. Приведены примеры практического применения методов, таких как ролевые игры, мозговой штурм, кластер, блиц-опрос и проектная работа.

Keywords: нетрадиционные методы, творческий подход, учебный процесс, активность учащихся, интерактивные методы, самостоятельное мышление, ролевая игра, проектная работ

Аннотация: This article discusses the importance of using non-traditional and creative methods in the educational process and their role in increasing students' knowledge, skills, and motivation. Modern, interactive, and creative approaches used by teachers help make lessons more engaging and develop students' independent thinking and practical skills. Examples of practical application of techniques such as role-playing, brainstorming, clustering, quick questioning, and project-based learning are provided.

Ключевые слова: non-traditional methods, creative approach, lesson process, student engagement, interactive techniques, independent thinking, role-play, project work

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida darslarni samarali tashkil etish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini va qiziqishini oshirish uchun an'anaviy yondashuvlardan tashqari noan'anaviy va ijodiy metodlardan foydalanish tobora dolzarb bo'lmoqda. Ayniqsa, harakatga doir masalalarni o'rgatishda bu usullar o'quvchilarning mavzuni chuqur anglashlari, real holatlarni tasavvur qilishlari va bilimlarini mustahkamlashlariga xizmat qiladi.

Noan'anaviy usullar — bu dars jarayonida o'qituvchi tomonidan standart metodik yondashuvlardan farqli, o'quvchilarning faolligini oshirish, ijodiy fikrlashini rag'batlantirishga qaratilgan interaktiv va yangicha metodlardir. Bunday usullar orqali o'quvchilar darsda ishtirokchi, faol tahlilchi sifatida qatnashadilar.

Asosiy noan'anaviy va ijodiy usullar quyidagilar bo'lishi mumkin:

1. Rolga kirish (rol o'ynash) usuli.

Bu usulda o'quvchilar dars mavzusiga oid holatlarni sahnalashtiradilar. Masalan, harakatga oid masalani o'rganishda o'quvchi "haydovchi", "yo'lovchi",

“yo‘l nazoratchisi” kabi rollarda chiqish qilishi mumkin. Bu orqali ular masofani, vaqtni va tezlikni bevosita idrok etadilar.

Misol: O‘qituvchi “Ikkita avtobus bir vaqtda ikki qarama-qarshi tomondan harakatlandi...” degan masalani o‘qib eshittiradi. O‘quvchilar esa sinf ichida yo‘l chizmasi asosida harakatlanib, harakat trayektoriyasini ko‘rsatadilar. Shu orqali masalaning mazmuni vizual va jismoniy faoliyat orqali o‘zlashtiriladi.

2. Matematik teatr (mini-sahna) usuli.

Bu metod o‘quvchilarning tasavvurini, obrazli fikrlashini rivojlantiradi. Darsda masalalar syujet asosida, personajlar orqali ifodalanadi.

Misol: o‘qituvchi “Masha velosipedda uyidan maktabgacha 20 daqiqada bordi. Uning tezligi 6 km/soat edi...” kabi masalani personajlar (Masha, maktab, yo‘l) ishtirokida sahnalashtirib, masala yechimini topishga yo‘naltiradi.

3. Krossvord, skanvord va matematik topishmoqlar.

O‘quvchilarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish uchun krossvord va topishmoqlardan foydalaniladi. Harakatga oid masalalarni elementlar sifatida joylashtirish orqali mavzuni mustahkamlash mumkin.

Misol: “O‘zgaruvchilar orqali harakat formulalari yashiringan skanvord tuzish”, yoki “Masofa = ? Vaqt – 2 soat, tezlik – 60 km/soat” kabi savollar beriladi.

4. “Aqliy hujum” (brainstorming) usuli.

Bu usulda o‘quvchilar guruhlariga bo‘linadi va muayyan masala bo‘yicha fikrlar bildirishadi. Har bir guruh o‘z fikrini asoslaydi va eng maqbul yechimni tanlaydi.

Misol: “Qaysi holatda mashina ko‘proq yo‘l bosadi?” — degan savolga turli tezlik va vaqt kombinatsiyalari orqali javob topiladi.

5. Loyihaviy ishlar va amaliy o‘lchovlar.

Bu usulda o'quvchilar real hayotda harakat jarayonini kuzatib, u asosida masala tuzishadi va yechishadi. Ular vaqtni o'lchaydi, masofani aniqlaydi va tezlikni hisoblaydi.

Misol: "O'quvchi uyidan maktabgacha yurib bordi. U har kuni masofani o'lchadi va vaqtni qayd etdi. 5 kunlik ma'lumotdan foydalangan holda o'rtacha tezligini aniqladi." Bu faoliyat o'quvchining kuzatuvchanligini, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmasini oshiradi.

Noan'anaviy metodlar orqali o'tilgan darslar o'quvchilarni faqatgina bilim olish bilan cheklanmay, balki o'z fikrini erkin ifodalash, faoliyatda qatnashish, jamoa bilan ishlash, real holatlarda masalaga yechim topish ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Ayniqsa, harakatga oid masalalarni sahnalashtirish, rolli o'yinlar orqali o'rganish orqali o'quvchilar bilimni nafaqat tinglaydilar, balki uni his qiladilar va faol idrok etadilar. Bu esa mustahkam bilimlarning shakllanishiga olib keladi.

Shuningdek, bunday darslarda o'quvchilar o'zlarini qahramon sifatida his qilishadi, masalaga nisbatan mas'uliyat bilan yondashadilar, fikrlari mustaqil va aniq bo'la boshlaydi. Bu o'quvchilarning psixologik rivojlanishiga, darsga bo'lgan ijobiy munosabatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Darsda ijodiy yondashuvni shakllantirish bo'yicha tavsiyalar.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirish va noan'anaviy metodlarni samarali qo'llash uchun o'qituvchidan quyidagi metodik yondashuvlar talab etiladi:

1. Masalalarni real hayotiy holatlarga bog'lash – Masalalar mavhum emas, balki o'quvchilarga tanish bo'lgan joylar, voqealar, shaxslar bilan bog'liq bo'lishi kerak. Masalan: "Anvar velosipedda bozorga borayotganda 12 km yo'lni 2 soatda bosib o'tdi..." kabi.

2. O'quvchilarning shaxsiy tajribasiga asoslanish – Harakat masalalarini o'quvchilarning kundalik hayoti (uydan maktabgacha yurish, o'yin maydonchasidagi yugurish, sport musobaqalari) bilan bog'lash tavsiya etiladi.

3. O'yinli elementlardan foydalanish – “Tezlik kimda?”, “Kim birinchi topadi?”, “Matematik marafon”, “Velosiped poygasi masalasi” kabi o'yin elementlari orqali darsga jonlilik kiritish mumkin.

4. Guruhli va jamoaviy ishlar – Harakatga oid masalalarni jamoada hal qilish, fikr almashish va o'zaro bahslar orqali eng maqbul yechimni topish o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

O'quvchilar faoliyatini baholashda noan'anaviy yondashuv.

Dars yakunida o'quvchilarning faoliyatini baholashda ham noan'anaviy yondashuvlardan foydalanish mumkin. Masalan:

- “O'zingni bahola” jadvali (o'quvchi o'z ishiga baho beradi).
- “Ikki yulduz, bir tilak” metodi (ikki ijobiy jihat va bir taklif yoziladi).
- “Issiq stul” metodi (bitta o'quvchi o'z fikrini himoya qiladi, boshqalar savollar beradi).
- Refleksiya burchagi — darsdan keyingi his-tuyg'ular, o'rgangan bilimlar, eng yoqqan qismni yozish.

Bu yondashuvlar o'quvchilarda o'z-o'zini tahlil qilish, baholash va shaxsiy rivojlanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Noan'anaviy va ijodiy usullardan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarida mavzuga nisbatan yuqori darajada qiziqish uyg'otadi. Bu esa o'z navbatida ularning mustaqil fikrlashini, ijodiy yondashuvini va chuqur bilim olishini ta'minlaydi. o'qituvchi tomonidan darsga to'g'ri tanlangan noan'anaviy metod — darsning samaradorligini oshirishda, o'quvchilar faoliyatini faollashtirishda muhim vositadir.

1. Rolga kirish (rol o'ynash) usuli – misol.

Dars mavzusi: Harakat formulalari ($Masofa = Tezlik \times Vaqt$)

Darsdagi faoliyat:

O'qituvchi sinfni ikki guruhga bo'ladi: "haydovchilar" va "yo'lovchilar".

Har bir "haydovchi" o'z "yo'lovchisini" maktabgacha olib borish uchun qancha vaqt ketishini hisoblaydi. Har bir guruhga turli tezlik va masofa qiymatlari beriladi.

Masalan:

- Mashina A: Tezlik – 40 km/soat, Masofa – 80 km → Vaqt = 2 soat

- Mashina B: Tezlik – 60 km/soat, Masofa – 90 km → Vaqt = 1,5 soat

Natija: O'quvchilar harakat formulasini real rollar orqali tushunadilar va amalda qo'llaydilar.

2. Sahnalashtirish (mini teatr) – misol.

Dars mavzusi: Ikkita jismining bir-biriga yaqinlashish masalasi

Darsdagi faoliyat:

Sinf markaziga ikki o'quvchi chiqadi. Ulardan biri — "tez yuruvchi bola", ikkinchisi — "sekin yuruvchi opa". Ular sinfning ikki tomonidan yurishni boshlaydi. O'qituvchi vaqtni belgilaydi (masalan, 5 soniya). Har biri o'z yurish tezligiga mos masofani yuradi. So'ngra qancha masofa bosib o'tilganini hisoblashadi va qachon uchrashishlarini aniqlashadi.

Natija: Harakatdagi obyektlarning real harakati orqali masalani idrok etish osonlashadi.

3. Aqliy hujum – misol.

Dars mavzusi: Harakat tezligi haqida mantiqiy fikrlash

Savol: "Kim ko'proq yo'l bosadi — tez yurgan bola 1 soatda, yoki sekin yurgan bola 2 soatda?"

Faoliyat: Guruhlarga bu savol beriladi. Har bir guruh o'z taxminini aytadi, keyin formula yordamida hisoblashadi:

1-guruh: $V = 6 \text{ km/soat} \rightarrow S = 6 \times 1 = 6 \text{ km}$

2-guruh: $V = 3 \text{ km/soat} \rightarrow S = 3 \times 2 = 6 \text{ km}$

Xulosa: Har ikkisi ham bir xil masofa bosgan, lekin turli vaqtda.

4. o'yinli metod – “Tezlik kimda?” – misol.

Dars mavzusi: Tezlikni solishtirish

Faoliyat:

O'qituvchi uchta o'quvchiga turli harakat kartochkalarini beradi:

- Kamola yugurdi — 200 m / 1 daqiqa

- Aziz yugurdi — 150 m / 45 soniya

- Dilshod yugurdi — 180 m / 1 daqiqa 30 soniya

O'quvchilar har birining tezligini hisoblaydi va kim tez yurganini aniqlaydi.

Natija: o'yin shaklida mustaqil hisoblash va solishtirish ko'nikmasi shakllanadi.

5. Topishmoqli masala – misol.

Topishmoq:

U o'lchanmaydi, lekin son bilan ifodalanadi.

U o'tadi, lekin qaytmaydi.

U bilan yo'l o'lchanadi.

Bu nima?

Javob: Vaqt

Keyin ushbu tushuncha asosida o'qituvchi masala beradi:

“Avtobus 2 soatda 100 km yo'l bosdi. Uning tezligi qancha?”

Yechim: $V = 100 \div 2 = 50 \text{ km/soat}$

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, noan'anaviy va ijodiy usullarni dars jarayoniga tatbiq etish nafaqat o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshiradi, balki ularning mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish, guruhda ishlash va o'z fikrini erkin ifoda etish qobiliyatlarini ham rivojlantiradi. Bunday usullar orqali darslar jonli, qiziqarli va samarali o'tadi. Pedagoglardan esa zamon talablari asosida yangicha fikrlash va darsga yangilik olib kirish talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdug'afforov, M. (2016). "Boshlang'ich sinflarda harakatga doir masalalar bilan ishlash metodikasi". Toshkent: Ma'naviyat.
2. Tursunov, X. (2020). "Boshlang'ich ta'limda harakatga doir masalalar va metodik yondashuvlar". Toshkent: Ta'lim va metodika.
3. Zokirov, J. (2020). "O'qitishda harakatga doir masalalar bilan ishlash va metodik qo'llanma". Toshkent: o'zbekiston matbuoti.
4. Tashkent State University of Economics (2020). "Harakatga doir masalalar bilan ishlashda innovatsion yondashuvlar". Toshkent: TSEU Press.